



N. Raos\*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada  
Ksaverska cesta 2  
10 000 Zagreb

## Strukturne reforme

Postoje dvije vrste brakova: dogovoreni i oni drugi, koji su se (nekoć?) zvali “moderni”. Dogovoreni brakovi su oni planirani. Za mladića ili djevojku nađe se netko tko udovoljava kriterijima. Daleko od toga nisu ni današnji brakovi sklopljeni preko interneta ili ženidbenih agencija. Zna se što se hoće i – uz dobru sreću – to se i dobije. I onda s čuđenjem otkrivamo kako takvi brakovi ne funkcioniraju za razliku od onih sklopljenih “na divlje”. Nitko ne može znati što spaja muškarca i ženu. Zato “moderni” brakovi uspijevaju. Jer se sklapaju instinktivno, po prirodi stvari: simpatija prerasta u zaljubljenost, zaljubljenost u zaručnicu, a zaručnica u bračnu ljubav.

Zašto vam o svemu tome pišem? Ne zato da dijelim bračne savjete (premda bi ih mladi trebali pokatkad čuti), nego da ukažem kako se nešto slično zbiva i s našom znanošću, a naročito s popularizacijom znanosti. Naša znanstvena politika umnogome slični kulturi dogovorenih brakova. (Židovi su imali čak profesionalne provodačije čiji je posao bio, osim ostalog, da ispituju imovinsko stanje obitelji mladenaca.) Da bi nešto uspjelo, treba napisati projekt. U projektu treba navesti svoje sposobnosti, zahtjeve i očekivanja. (“Ružan, tužan, na milijune dužan traži ženu suprotnih karakteristika.”) Ako su sposobnosti primjerene, a zahtjevi i očekivanja realna, onda ništa ne stoji na putu uspjeha. No jesu li sposobnosti istraživača dovoljne da ostvare očekivanja? Tko to može znati i tko to može prosuditi? Istraživaču ne vjerujemo, jer je svatko – smatra se – subjektivan, pristran kad treba ocijeniti sebe. Vjerujemo njegovom znanstvenom zvanju i scientometrijskim pokazateljima. No pitanje je kako ih je stekao. Možda samo zahvaljujući “faktorom šlepanja”, tj. što je imao priliku surađivati s nekim mnogo jačim od sebe. Znanstvene titule i zvanja možda je stekao samo po inerciji sustava. Tko će to znati. Jedini način da znaš koliko netko vrijedi je da radiš s njime, da s njime surađuješ. Stoga bi najbolju ocjenu o budućem nositelju projekta mogao donijeti njegov stariji kolega. No taj će se libiti o ovome drugome napisati nešto loše, jer bi mu se moglo o glavu obiti. I nije lijepo nositi cijeli život stigmom kako netko nije dobio projekt zbog tvoje tvrdoglavosti, nadutosti, a – zašto i to ne reći – zbog zavisti (hrvatskoga jala).

Treba jasno reći: svaki je posao rizičan. Rizičniji je to više što su očekivanja veća. Svakom uspjehu prethodi neuspjeh. “Genius is one percent inspiration and ninety-nine percent perspiration”, rekao je Thomas Alva Edison nakon što je iskušao 10 000 žarnih niti. Hermann Oberth, izumitelj raketnog motora na tekuće gorivo, ostao je bez jednog oka i oba bubnjača nakon što je u podrumu iskušao paljenje smjese (šibicom!) benzina i tekućeg kisika. (C, c, c, kada će ljudi naučiti kemiju?) Albert Einstein je došao do epohalnih otkrića 1905. godine nakon što nije uspio dobiti mjesto asistenta na fakultetu. Primjeri bi se mogli nizati u nedogled. I to ne samo u znanosti.

Formula uspjeha je kristalno jasna: treba imati jasan cilj i ne žaliti truda da ga se ostvari. Razlika pak između istinski talentiranih i onih koji to samo hoće biti je u tome što će i jedni i drugi cilj ostvariti, samo će se kod prvih djelo održati, a kod drugih neće. Koliko je volje i energije trebalo da se od bečkog probisvjeta dođe do Führera Njemačkog Reicha ili od strojbravara do maršala i svjetskog državnika, pa opet što je ostalo od Trećega Reicha i Titove Jugoslavije? Ništa, baš ništa. No Francuzi i dan danas slave Napoleona (unatoč tome što nije bio mnogo bolji od ove dvojice) zato što je udario temelje suvremene Francuske republike (iako nije bio predsjednik nego car).

Kako možemo dakle trgnuti ovu zemlju iz mrtvila? I tu je recept jednostavan: pomažimo poduzetne pojedince. Ako im ne možemo pomoći, nemojmo im barem smetati, podmetati nogu. A to se upravo u nas redovito događa. Čim nešto krene u najboljem smjeru, čim se počne nazirati uspjeh, evo ti nekog da sve upro-pasti. Kada sam konačno uspio konsolidirati uredništvo, okupiti dobre i valjane suradnike u *Prirodi*, eto grom iz vedra neba.

Problem je bio moj urednički honorar. Jer u nas se podrazumijeva da čovjek radi zabadava. No pustimo sad mene na stranu. Gdje ćete naći čovjeka koji će svaki mjesec prirediti 60 stranica časopisa (izabrati materijale, doraditi rukopise te tehnički urediti časopis) i još za svaki broj napisati dva do tri priloga? I da vam sve to radi bez kune honorara...” Naravno, rješenje postoji. Ako nema takvog čovjeka, onda se posao raspodijeli na uredništvo. Kako to funkcionira zna se. Dok sam ja uređivao *Prirodu*, nije se dogodilo da časopis nije svakog mjeseca izišao. A danas?

Možda je našem ministarstvu bilo zaista previše da iznađe još sredstava za najstariji znanstveno-popularni časopis u Hrvata u iznosu manjem od onoga što daje za čistačicu u svojim uredima. Možda. Ili što reći za potporu moje najnovije knjige *The Cookbook of Life (New Theories on the Origin of Life)*. Nevolja je što je napisana na engleskom, a za knjige napisane na stranom jeziku potpora se ne daje. Ne znači ništa što ta knjiga ima sve preduvjete da postane hrvatski izvozni proizvod, a ako i ne postigne zavidnu prodaju na međunarodnom tržištu, može skrenuti pozornost na hrvatsku znanost, u najmanju ruku na ovaj časopis i društvo koje ga izdaje. I nije trebalo uložiti puno. Tek nekoliko tisuća kuna.

Čak da je Ministarstvo otkupilo cijelu nakladu, iznos ne bi bio veći od iznosa potpore koju daje za izdanje ne malog broja knjiga “od općedruštvenog interesa” (koje nažalost nitko ne čita) zato da bi se plaćali režijski troškovi izdavača. (Mogao bih o tome i više reći, ali me sprječava obveza čuvanja poslovne tajne.)

Treba nešto debelo u glavama mijenjati. To bi bile prave “strukturne reforme” o kojima se toliko priča.

\* Dr. sc. Nenad Raos  
e-pošta: raos@imi.hr

\*\* To da urednici časopisa ne trebaju dobivati honorar za svoj posao dubokoumna je misao našeg akademika Vlatka Silobrića. Tko podmeće nogu? Zna se.